

Katolik ve Protestan Kiliselerinde Oruç: Karşılaştırmalı Bir Bakış

Fasting in the Catholic and Protestant Churches: A Comparative Approach

Talha FORTACI¹

Geliş Tarihi (Received): 14.06.2023

Kabul Tarihi (Accepted): 10.10.2023

Yayın Tarihi (Published): 30.11.2023

Öz: Oruç genel itibariyle, belirli bir zaman diliminde perhiz yapma, yeme, içme ya da belirli yiyecekleri yememe, konuşmama, cinsel ilişkiden uzak durma, ağız ve kulak gibi organları yalandan ve kötü sözden koruma gibi şekillerle icra edilen bir ibadet olarak tanımlanır. İçerik ve uygulama bakımından farklılıklar olsa da hemen her dini gelenekte oruç ritüelinin varlığı bir hakikattir. Hristiyanlık özelinde bakıldığında da oruç ritüelinin kendine has bir yeri olduğu görülür. İsa Mesih'in oruç tutmuş olmasına Yeni Ahit'te atıfların olması orucun Hristiyanlık için de önemli bir ibadet olduğunun göstergesidir. İsa Mesih'in Musa şeriatine ilave olarak tayin ettiği belirli bir oruç vakti veya tarzı olmamakla beraber ilk Hristiyanlar özellikle çarşamba ve cuma günleri oruç tutmuş, senenin muayyen zamanlarında genelde et ve süt mamullerini tüketmemeyi tercih etmişlerdir. Oruç, İsa'nın yaşamında ve erken dönem kilise uygulamalarında merkezi öneme sahip olmasa da varlığı kesindir ve günümüze değin süregelen bir ritüel olması bakımından incelemeye değerdir. Bu makale, Hristiyanlığın üç önemli mezhebenden ikisi olan Katolik ve Protestan kiliselerinde oruç ibadeti hakkındaki anlayış ve uygulama farklılıklarına odaklanmaktadır. Bahsi geçen kiliselerin oruç ibadetine yaklaşımları incelenerek aralarındaki benzerlikler ve farklılıklar tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda, makalede öncelikle Hristiyanlıkta orucun tarihsel geçmişine göz atılacak, akabinde Katolik ve Protestan kiliselerinin oruç ibadetini nasıl kabul ettikleri incelenecektir. Çalışmanın amacı, mukayeseli bir yöntem belirlemek suretiyle bahsi geçen kiliseler arasındaki oruç ibadetine yönelik söz konusu farklılıkların sebeplerini tespit etmektir.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi, Hristiyanlık, Katolik, Protestan, Oruç.

&

Abstract: Fasting is generally defined as an act of worship performed by abstaining for a period of time from eating, drinking or consuming certain foods, not speaking, abstaining from sexual intercourse, and protecting organs such as the mouth and ears from lies and bad words. The existence of fasting rituals in almost all religious traditions is a fact, although there are differences in content and practice. In the case of Christianity, the ritual of fasting has a special status. The fact that there are references in the New Testament to Jesus Christ fasting is an indication that fasting is also an important act of worship for Christianity. Although Jesus Christ did not prescribe a specific time or method of fasting in addition to the Mosaic Law, the early Christians fasted especially on Wednesdays and Fridays and generally abstained from meat and dairy products at certain times of the year. Although fasting is not central to the life of Jesus or to the practices of the early church, it is certainly present and worthy of study as a ritual that continues to this day. This article focuses on the differences in the understanding and practice of fasting in the Catholic and Protestant churches, two of the three main Christian denominations. The approaches of these churches to the worship of Lent were analysed. An attempt was made to identify the similarities and differences between them. In this context, the article will first look at the historical background of fasting in Christianity and then examine how the Catholic and Protestant churches have accepted the practice of fasting. Using a comparative method, the study will seek to identify the reasons for the differences between these churches in practicing fasting.

Keywords: History of Religions, Christianity, Catholic, Protestant, Fasting.

Atıf/Cite as: Fortacı, Talha. "Katolik ve Protestan Kiliselerinde Oruç: Karşılaştırmalı Bir Bakış". *Dergiabant* 11/2 (Kasım 2023), 344-358. doi: 10.33931/dergiabant.1314804

İntihal-Plagiarizm/Etik-Ethik: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/pub/dergiabant/policy>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University Faculty of Theology, Since 2013 – Bolu

¹ Dr. Arş. Gör., Talha Fortacı, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, talhaforta@kmu.edu.tr.

1. Giriş

Hristiyanlık, kendisini monoteist olarak tanımlayan bir dindir ancak bu dinin mensupları kurtarıcı Mesih olarak görülen İsa'nın Tanrısal bir öz taşıdığına ve dünyaya yeniden geleceğine inanmaktadır. Daha açık bir ifadeyle Hristiyanlar İsa Mesih'in Tanrı Oğlu olduğuna ve insanlığın O'nun sayesinde kurtulacağına inanmaktadırlar. Bu anlayışta, hypostasis veya prosopon gibi Yunanca terimlerle ifade edilen ve tanrısal bir şahsiyet olduğuna iman edilen İsa Mesih, Tanrı ile aynı cevheri/ özü taşıyan bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla Hristiyanların kahir ekseriyeti tanrılık kavramının Baba, Oğul ve Kutsal Ruh şeklinde izah edilen ilahi nitelikteki üç varlıktan/ şahıstan oluştuğu fikrini kabul etmektedir ve bu akideye Teslis (üçleme) denmektedir.² Bununla birlikte, İsa peygamberin Hristiyanlık isminde yeni bir din tebliğ etmediği de tarihsel bir gerçektir. O, bir Yahudi olarak doğmuş, Yahudi inancı ve şeriatı üzerine yaşamıştır. Ancak Pavlus isimli bir karakter bir vizyon gördüğünü ve bu vizyonda İsa'nın kendisini havari tayin ettiğini iddia etmiştir. Bunun ardından Pavlus, İsa'nın tebliğ etmediği kurtarıcı İsa Mesih ve Asli Günah gibi doktrinleri insanlara anlatmaya başlamış ve Yahudi şeriatinde de önemli değişiklikler yapmıştır.³ Hristiyanlıktaki oruç konusu da bu perspektiften değerlendirilmeli ve Yahudi şeriatinde var olduğu şekliyle değil, Pavlus'un etkisiyle birlikte şekillenen yeni şeriat bağlamında ele alınmalıdır.

Kelime itibarıyla "bir şeye mesafeli durmak, bir şeye karşı kendini zapt etmek" gibi anlamlara gelen oruç, Arapça savm kavramının Farsça mukabili olan rûze kelimesinin Türkçe ifade ediliş biçimidir. Bir kavram olarak ise, şeriat tarafından belirlenmiş ibadeti eda etmek niyetiyle tan yerinin ağarmasından güneşin battığı ana kadar yeme, içme ve cinsel ilişki gibi gündelik faaliyetlerden uzak durmak anlamına gelir.⁴ Tarihin çok erken dönemlerinden itibaren pek çok din ve geleneğe örneklerine rastlanan oruç ritüelinin tek bir uygulama biçimi yoktur; farklı geleneklerde farklı şekillerde uygulanmaktadır.⁵ Hristiyan geleneğindeki en önemli oruç ise Lent ismi verilen perhizdir.

Hristiyanlıkta en önemli perhiz "Lent" adıyla bilinen Paskalya öncesi hazırlık orucudur. IV. yüzyılda ortaya çıkan ve Paskalya'dan önceki kırk güne tekabül eden bu ritüel, İsa'nın çöldeyken kırk günlük süre zarfında tuttuğu orucun anısını hatırlamak ve devam ettirmek üzere tasarlanmıştır.⁶ Paskalya'dan önce oruç tutmak çok eski ve yaygın bir uygulama olsa da sürenin uzunluğu bölgeden bölgeye ciddi ölçüde değişiklik göstermiştir. Örneğin önemli kilise babalarından Irenaeus ve Tertullian'un bu hazırlık orucunun bir veya iki gün veyahut da kırk saat sürdüğünü söyledikleri nakledilir.⁷ İskenderiyeli Dionysius üçüncü yüzyılın ortalarında dindarların tuttuğu altı günlük oruçtan ve ünlü tarihçi Sokrates de Roma Hristiyanlarının uyguladıkları üç haftalık bir oruçtan bahseder.⁸ Hristiyanların erken

² Franz Dünzl, *A Brief History of the Doctrine of the Trinity in The Early Church*, çev. John Bowden (New York: T&T Clark, 2007), 1; Zafer Duygu, *Hristiyanlık ve İmparatorluk* (İstanbul: Divan Yayınları, 2017), 82-83; Willard G. Oxtoby vd. (ed.), *A Concise Introduction to World Religions* (Canada: Oxford University Press, 2015), 208.

³ Şinasi Gündüz, *Paolus Hristiyanlığın Mimarı* (İstanbul: Ankara Okulu Yayınları, 2004), 12-19; Fuat Aydın, *Paolus Hristiyanlığına Giriş* (Ankara: EskiYeni Yayınları, 2011), 92-116.

⁴ Ali İhsan Yitik, "Oruç", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: DİA, 2007), 33/414.

⁵ S. H. Mathews, *Christian Fasting: Biblical and Evangelical Perspectives* (U.S.A.: Lexington Books, 2015), 25-26; Recep Demir, "Diğer İnanç Sistemlerinde ve İslam'da Oruç (Karşılaştırmalı Bir Analiz)", *Ramazân ve Oruç* (İstanbul: Ümraniye Belediyesi, 2015), 79-103.

⁶ Bazı araştırmacılar Lent'in İznik konsilinden sonra aniden ortaya çıkan tamamen yeni bir fenomen olduğunu savunur ve İznik öncesi oruç uygulamalarıyla herhangi bir organik veya genetik ilişkinin kanıtlanamayacağını öne sürer. Bu kapsamda Lent'in kökeniyle alakalı farklı teoriler bulunmaktadır. Konuyla ilgili tartışmalar için bk. Nicholas V. Russo, "The Early History of Lent", *Christian Reflection*, (2013), 18-27; Nicholas V. Russo, "A Note on the Role of Secret Mark in the Search for the Origins of Lent", *Studia Liturgica* 37/2 (2007), 181-197; Maxwell E. Johnson, "From Three Weeks to Forty Days: Baptismal Preparation and the Origins of Lent", *Living Water, Sealing Spirit: Readings on Christian Initiation*, ed. Maxwell E. Johnson (Collegeville: MN: Liturgical Press, 1995), 118136 Ayrıca, Lent'in niçin kırk gün olduğuyula alakalı İsa'nın çölde kırk gün boyunca tuttuğu oruca referans yapılırsa da Kitab-ı Mukaddes'e bakıldığında kırk günlük orucun daha önceki peygamberlerin geleneklerinde olduğu da görülür. Örneğin, Musa'nın Sina Dağı'nda iki kez kırk günlük oruç tuttuğundan ve kendisine Tevrat verildikten sonra da kırk günlük başka bir oruç tuttuğundan bahsedilir (Çık.34:28, Tes.9:9). Yine, İlyas peygamberin Baal ileri gelenlerini öldürdükten ve İzabel'in gazabından kaçtıktan sonra kırk gün kırk gece yiyeceksiz dolaştığından (1.Kral.19:7-8) ve Ninovalıların Tanrı'nın gazabını savuşturmak için kırk gün oruç tuttuklarından söz edilir (Yun.3:4).

⁷ Russo, "The Early History of Lent", 18.

⁸ Sokrates Scholasticus, *History of The Church in Seven Books* (London: S. Bagster, 1844), 403.

dönemlerde çarşamba ve cuma günleri oruç tuttıkları ve yılın bazı dönemlerinde et ve süt ürünleri hususunda perhiz uyguladıkları bilinmektedir. Özellikle Çarşamba ve Cuma günleri oruç tutulmasının sebebi İsa Mesih'in ölümünden önce ve ölümü esnasında çektiği acıları hissetmektir.⁹ Çarşamba günü tutulan oruçlar özellikle batı kilisesinin egemen olduğu bölgelerde V. asırdan sonra cumartesi gününe kaydırılmıştır. Mevsim başlarında ve Paskalya'da tutulan üçer günlük oruçlar da zamanla bunlara eklenmiş ve Hristiyan cemaati içerisinde oruç görece yaygınlaştırılmıştır. Daha önce de zikredilen Lent, VI. Yüzyılın başlarında Pazar günleri hariç olmak üzere altı hafta ve toplam 36 gün şeklinde tutuluyorken 683'te yapılan Toledo konsilinde buna dört gün daha ilave edilerek 40 güne çıkarılmıştır. Buradan hareketle, günümüzde Paskalya öncesi kırk günlük süreçte icra edilen bu orucun Hristiyanlığın erken dönemlerinde kırk gün olarak tutulmadığı fakat zaman içerisinde yapılan ilaveler neticesinde kırk güne çıkarıldığı anlaşılmaktadır. II. Vatikan Konsili'nde (1966) alınan kararlar uyarınca Katolik Kilisesi oruç günlerini ikiye indirmiştir. Bu doğrultuda, 14 yaşından büyük her Katolik birey Paskalya döneminde yalnızca cuma günleri ve "Kül Çarşambası" şeklinde isimlendirilen günde et yemeyerek perhiz yapmakla sorumludur. İçecekler için herhangi bir sınırlama bulunmamaktadır.¹⁰

Konuyla ilgili literatür incelendiğinde ülkemizde Katolik ve Protestan kiliselerini oruç hakkında mukayese etmek üzere yazılmış müstakil bir çalışmaya rastlanmamıştır. Araştırmaların genel itibarıyla "İslam ve öteki dinlerde oruç" şeklinde oruç ibadeti hakkında dinlerin karşılaştırılması suretiyle ele alındığı dikkati çekmiştir.¹¹ Orucun Hristiyanlıkta ve özellikle Katolik ve Protestan kiliseleri perspektifinden mukayeseli olarak analiz edildiği bir çalışma bulunmamaktadır. Bu makale, Hristiyanlıkta var olan oruç ritüeli hakkında Katolik ve Protestan kiliseleri arasındaki anlayış farklılıklarına odaklanmaktadır. Oruç ibadetinin Hristiyanlıkta var olması bir yana, kiliseler arasında oruç uygulaması hakkında farklılıkların olduğu da bir vakiadır. Ayrıca belirtmek gerekir ki, Hristiyanlıkta oruç konusu çok geniş ve kapsamlı bir alana işaret eder. Her bir kilisenin ve hatta küçük grupların dahi bu konuda farklı anlayış ve uygulamalarının olduğu düşünüldüğünde bunların her birinin bu makalede ele alınmasının mümkün olmadığı da anlaşılır.

1.1. Kitab-ı Mukaddes'te Oruç

Evrensel dini bir olgu olarak karşımıza çıkan oruç ritüeli Hristiyanlık için de oldukça önemlidir ve bugün bazı kiliselerin uygulamadığı görülsede köklü bir geçmişe sahiptir. Hristiyanlıkta oruç denildiğinde ise en önemli veri kaynakları Eski ve Yeni Ahit'in yanı sıra iki bin yıl boyunca aktarılan sözlü ve yazılı Hristiyan geleneğidir.¹² İncillere bakıldığında İsa'nın bazı zamanlarda oruç tutup bazı zamanlarda tutmadığı anlaşılır.¹³

Bu bölümde de amaç, Eski ve Yeni Ahit'te yer alan tüm oruç referanslarını ele alıp incelemek değildir. Çalışmanın sınırlarını gözetmek zorunda olduğumuzdan yalnızca konuya temel teşkil edebilecek bazı pasajlar seçilecek ve bunların kısa analizleri yapılacaktır. Metinde oruç ile ilgili anlatımların teolojik, sosyal ve kültürel bağlamlarını yorumlamak kiliseler arasındaki uygulama farklılıklarını kavramak bakımından da yerinde bir girişim olarak değerlendirilebilir. Bu bakımdan ilk göz atacağımız pasaj Luka 2: 36-38'dir:

"Aşer oymağından Fanuel'in kızı Anna isminde çok yaşlı bir kadın peygamber vardı. Genç kız olarak evlenip kocasıyla yedi yıl yaşadıktan sonra dul kalmıştı. Şimdi seksen dört yaşındaydı. Tapınaktan ayrılmıyor, oruç tutup dua ederek gece gündüz Tanrı'ya tapınıyordu. Tam o sırada ortaya çıkan Anna, Tanrı'ya şükretti ve Kudüs'ün kurtuluşunu bekleyen herkese bu çocuktan (İsa) söz etmeye başladı."

⁹ Dölek, "Yeşeya: 58 Bağlamında Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'da Makbul Orucun Anlamı", 621.

¹⁰ Dölek, "Yeşeya: 58 Bağlamında Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'da Makbul Orucun Anlamı", 622.

¹¹ Konuyla ilgili bazı çalışmalar için bk. Rahim Ay, "İlahi Dinlerde Oruç: Kaynağı, Amacı ve Uygulanışı Bakımından Karşılaştırmalı Bir İnceleme", *Journal of Analytic Divinity International Refereed Journal* 5/2 (2015), 212-235; Demir, "Diğer İnanç Sistemlerinde ve İslam'da Oruç (Karşılaştırmalı Bir Analiz)"; Hasan Büyükkaya, *İlahi Dinlerde Oruç* (Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2018).

¹² Mathews, *Christian Fasting: Biblical and Evangelical Perspectives*, 1.

¹³ Kitabı Mukaddes (İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 2003), Mat. 6:16, Elç. 13:2, 14:23.

Bu anlatımda dikkatleri çeken birinci husus, ilk Mesih yanlılarının zaten birer Yahudi oldukları ve Musa şeriatına uygun yaşadıklarıdır. Ayrıca Anna'nın kim olduğu ve Luka'nın anlatısıyla ilgisinin ne olduğu soruları da önemlidir ancak daha özelde Luka'nın İsa'nın Mesih kimliğini oluşturma hedefiyle yazdığı metne dahil oluşu ve tuttuğu oruca yaptığı gönderme ilgi çekicidir. Anna'nın kimliğine bakıldığında Aşer kabilesinden yaşlı bir dul olan ve tapınakta oruç ve dua yoluyla kendini Tanrı'ya adanmış bir kadın profili olarak karşımıza çıkar. Bazı araştırmacılar, Luka'nın anlatısında sunulduğu şekliyle Anna'yı bir peygamber, dul, oruç tutan, dua eden, ibadet eden ve Luka İncili'ndeki Mary Magdalene gibi diğer kadın inananların habercisi olan ilk Hristiyan müjdecilerinden biri olarak değerlendirir.¹⁴ Anna'nın "oruç ve dualarla gece gündüz hizmet eden" olarak tasvir edildiği bu metinde Yeni Ahit açısından orucun iki yönünün ortaya çıktığı söylenebilir. Birincisi, oruç tutmanın mabet ibadeti ve hizmetiyle bağlantılı olduğu ve ikincisi ise orucun dua ile yakından ilişkili olmasıdır. Ayrıca Anna'nın tuttuğu oruç okuyucuya bir örnek olarak sunulmuştur. Oruç ile ilgili bir diğer önemli Yeni Ahit bölümü Matta 4: 1-11'dir:

"Bundan sonra İsa, İblis'in denetlemelerinden geçmek üzere Ruh aracılığıyla çöle götürüldü. Kırk gün kırk gece oruç tuttuktan sonra acıktı. O zaman ayartıcı O'na gelip, 'Tanrı'nın Oğluyun, söyle de şu taşlar ekme olsun' dedi. İsa ona şu cevabı verdi: 'Kutsal yazılarda, insan yalnız ekmele değil, Tanrı'nın ağzından çıkan her sözle yaşar' diye yazılmıştır.'" Sonra İblis O'nu kutsal kente götürdü. Tapınağın tepesine çıkarıp dedi ki; 'Tanrı'nın Oğluyun, kendini buradan aşağı at'

'Çünkü şöyle yazılmıştır:

'Tanrı, senin için meleklerine buyruk verecek.'

'Ayağın bir taşa çarpmasın diye

Seni elleri üzerinde taşıyacaktırlar.'

İsa İblis'e şu cevabı verdi: 'Tanrının olan Rab'bi sinama' diye de yazılmıştır.' İblis aynı şekilde İsa'yı çok yüksek bir dağa çıkarıp ona O'na bütün görkemleriyle dünyanın tüm ülkelerini gösterdi ve 'Yere kapanıp bana taparsan, bütün bunları sana vereceğim' dedi. İsa ona şöyle cevap verdi: "Çekil git, Şeytan! 'Tanrının olan Rab'be tap, yalnız O'na kulluk et' diye yazılmıştır.' Bunun üzerine İblis İsa'yı bırakıp gitti. Melekler de gelip İsa'ya hizmet ettiler."

Yukarıda alıntılanan pasaj Yeni Ahit'teki en önemli oruç metni olarak karşımıza çıkmaktadır çünkü oruç bağlamını doğrudan ele alan en uzun bölümdür. Ayrıca İsa'nın oruç tutmuş olduğuna ilişkin elimizdeki tek örnektir. Luka İncil'inde de buna paralel bir ifade vardır¹⁵ ancak Matta İncil'indeki anlatım daha detaylıdır. Hristiyan geleneğinde günümüzde dahi varlığını devam ettiren oruç ritüelinin en önemli referans kaynağı bu pasajdır.¹⁶ İsa'nın çölde kırk gün boyunca oruç tuttuğunun resmedildiği bu sahne erken dönem Hristiyanlarını da oldukça etkilemiştir. İsa'nın şeytanın ayartmalarına karşı oruç tutmuş olması onların da oruç tutmaya karar vermiş olmalarında etkili olmuştur.¹⁷

İsa'nın çölde tuttuğu kırk günlük orucu aktaran bu pasaj Hristiyanları oruç tutmaya teşvik ettiği gibi bazı teologların konu ile ilgili farklı yorumlar yapmasına da imkân sağlamıştır. Örneğin, bazı Hristiyan din adamları¹⁸ bu kırk günlük orucun daha önce de bahsedilen Lent'e temel teşkil ettiğini düşünmekteyken bazıları ise bu orucun insanoğlunu bağlamadığını çünkü İsa'nın bu faaliyeti yeryüzünün değil göklerin bir adamı olarak icra ettiğini savunmaktadır ki bu teologlar içerisinde Calvin gibi ünlü isimler de yer almaktadır.¹⁹ Bazı yorumculara göre Tanrı İsa'yı İsrail'in büyük isimleri arasına yerleştirmek istemektedir ve böyle bir rol için gerekli onuru elde etmesi adına onu iki zorlu sınava tabi tutmuştur.

¹⁴ Mathews, *Christian Fasting: Biblical and Evangelical Perspectives*, 34.

¹⁵ Luk.4:1-3: "Kutsal Ruh'la dolu olarak Şeria Irmağı'ndan dönen İsa, Ruh'un yönlendirmesiyle çölde dolaştırılarak kırk gün İblis tarafından denendi. O günlerde hiçbir şey yemedi. Dolayısıyla bu süre sonunda acıktı. Bunun üzerine İblis O'na, 'Tanrı'nın Oğlu'ysan, şu taşa söyle ekme olsun' dedi."

¹⁶ J. F. Wimmer, *Fasting in the New Testament: A Study in Biblical Theology* (New York: Pauli St., 1982), 31.

¹⁷ Mathews, *Christian Fasting: Biblical and Evangelical Perspectives*, 60-61.

¹⁸ Mathews, *Christian Fasting: Biblical and Evangelical Perspectives*, 63.

¹⁹ John Calvin, *A Harmony of the Gospels Matthew, Mark and Luke*, ed. David W. Torrance - Thomas F. Torrance, çev. A. W. Morrison (Grand Rapids: Eerdmans, 1972), 1/134.

Fiziksel açıdan çok zor olan kırk günlük oruç tutması ve şeytan tarafından ayartılmaya teşvik edilmesi bu zorlu sınavın bir parçasıdır ve İsa ikisinin de başarıyla üstesinden gelmiştir. Bu bakımdan, Tanrı nazarında saygın bir yer elde etmek için gidilecek en güzel yollardan biri oruç tutmak olarak değerlendirilmiştir.²⁰ Matta 6: 16-18’de Hristiyan orucunun önemli referanslarından biridir:

“Oruç tuttuğunuz zaman, ikiyüzlüler gibi surat asmayın. Onlar oruç tuttuklarını insanlara belli etmek için kendilerine perişan bir görünüm verirler. Size doğrusunu söyleyeyim, onlar ödülleri almışlardır. Siz oruç tuttuğunuz zaman, başınıza yağ sürüp yüzünüzü yıkayın. Öyle ki, insanlara değil, gizlide olan Babanız’a oruçlu görünesiniz. Gizlilik içinde yapılanı gören Babanız sizi ödüllendirecektir.”

İsa’nın buradaki ifadelerinden sonra Hristiyan dünyasında tartışılan en önemli konu orucun emredilen bir ritüel olup olmadığıdır. Bununla birlikte Kitab-ı Mukaddes’teki oruç referanslarının genel incelemeleri neticesinde bunun bir emir olarak değil tavsiye şeklinde anlaşılması gerektiği üzerinde genel kanaat oluşmuştur.²¹ Diğer bazı bölümlerle birlikte değerlendirildiğinde burada İsa’nın takva üzerine yaptığı vurguya dikkat edilmelidir nitekim o, Tanrı’nın takdirini kazanmak için dua, oruç ve sadakaya ayrı bir önem verir ve bu üçlü arasında örtülü bir bağlantı kurar. Bu açıdan bakıldığında onun nazarında Tanrı’nın sosyal beklentilere uymaktan ziyade kişinin içsel niyetleri ve motivasyonlarıyla ilgilendiği çıkarımı yapılabilir. Başkaları tarafından özellikle görülmek ve onurlandırılmak için dua edenlerin “münafıklar”²² olarak nitelendirilmesi de bunu kanıtlar niteliktedir.

Hristiyan akidesinde her ne kadar Tanah kutsal metin olarak görülse de normatif anlamda geçersizdir. Bununla birlikte, Eski Ahit’in Yaratılış bahsi gerek Yahudilik gerekse Hristiyanlık için temel olan bazı meseleleri ihtiva eder. En önemli işlevi ise Tanrı’nın yeryüzünü ve içindeki her şeyi yaratmasındaki amacın bir açıklaması olması ve bunun “iyi” veya “çok iyi” olduğu yönündeki tanrısal beyan oluşudur. Tanrı burada yarattıklarıyla ilgili ahlaki yargıda bulunur ve O’nun için mevcut hal insanlar tarafından da kabul edilebilirdir.²³ Bu aşamada en dikkat çekici husus, Tanrı’nın iyinin ve kötünün bilgisini kendisinde barından ağacın meyvesini yemeyi yasaklamış olmasıdır. Burada insanın yeme içme ihtiyacı olan bir varlık oluşuna vurgu yapılması ve ilk günahın da Tanrı’nın yeme içme faaliyetini yasakladığı bir ortamın ihlal edilerek işlenmiş olması dikkate değerdir. Bazı araştırmacılar Tanrı’nın bu emrini beslenme yasalarıyla ilgili gelecekteki Tevrat yasaları için bir alt yapı olarak kabul eder.²⁴ Levililer 16: 29-32’de Şabat ile ilgili geçen ifadeler de oruca yapılan bir referans olarak kabul edilir:

“Aşağıdakiler sizin için devamlı bir yasa olacak: Yedinci ayın onuncu günü isteklerinizi denetleyeceksiniz. Gerek İsraililer’den gerekse aranızda bulunan yabancılardan hiç kimse çalışmayacak. Çünkü o gün, Kâhin Harun sizi temiz kılmak için günahlarınızı bağışlatacaktır. RAB’bin huzurunda tüm günahlarınızdan arınacaksınız. O gün Şabat’tır, sizin için dinlenme günüdür. İsteklerinizi denetleyeceksiniz. Bu sürekli bir yasadır. Babasının meshedip kendi yerine atadığı kâhin günahları bağışlatacak. Kutsal keten giysileri giyecek.”

Bu bölüm incelendiğinde Tanrı’nın doğrudan oruç tutmayı emretmediği görülür fakat bazı yorumcular zımnen tavsiye edildiğini ve Şabat günü Rab’bin huzurunda bütün günahlardan arınmanın en güzel yollarından birinin oruç olduğunu ifade eder.²⁵ Josephus’un da belirttiği üzere birinci yüzyıl Yahudilerinin Kefaret gününü bir oruç vakti olarak gördükleri açıktır. Onun aktardığına göre Yahudiler Kefaret gününü “oruç” olarak nitelendirmiş ve o gün oruç tutmuşlardır.²⁶ Eski Ahit’te oruca ilişkin açık referanslardan biri Tesniye 9: 9-10 ve 18-19 pasajlarıdır: “Taş levhaları, Tanrı’nın sizinle yapmış olduğu antlaşmanın levhalarını almak üzere dağa çıktığımda; o zaman orada kırk gün ve kırk gece kaldım, ekmek yemedim, su içmedim.”

²⁰ Mathews, *Christian Fasting: Biblical and Evangelical Perspectives*, 62-63.

²¹ L. Leon-Dufour, *Dictionary of Biblical Theology* (New York: Seabury, 1973), 166.

²² Mat.6:5-7.

²³ Mathews, *Christian Fasting: Biblical and Evangelical Perspectives*, 30.

²⁴ N. M. Sarna, *The JPS Torah Commentary: Genesis* (Philadelphia: Jewish Publication Society, 1989), 21.

²⁵ Mathews, *Christian Fasting: Biblical and Evangelical Perspectives*, 31.

²⁶ Flavius Josephus, *The Works of Flavius Josephus* (Londra: William Baynes and Son, 1825), 95 Bugün daha çok Yom Kippur olarak bilinen Kefaret Günü, Yahudi takviminde yılın en önemli günlerinden biridir. Levililer kitabının on altıncı bölümü, kan ayinleri, yakmalık sunular ve günah keçisi ayini de dahil olmak üzere Kefaret Günü’nün ayrıntılarını ana hatlarıyla belirtir. Bk. Lev. 16:1-34.

Eski Ahit'teki oruç referansları incelendiğinde, orucun hem kurumsal hem de kişisel bir disiplin olarak metinde yer almasıdır. Orucun bir yönüyle bireyler tarafından bir yönüyle de bir bütün olarak İsrail ulusu tarafından uygulandığına dair metinsel kanıtlar vardır. Nedensellik bakımından incelendiğindeyse bazen kamusal bir trajedinin anılması, bazen şükür, bazen de bireylerin Tanrı'dan taleplerinin arkasının doldurulması işlevlerine hitap ettiği görülür. Bununla birlikte her zaman olmasa da genellikle bir ikilem veya krizin çözümüyle ilişkilendirildiği de dikkatleri çeker. Bir diğer husus, orucun Eski Ahit'te Tanrı ile yakınlık kurmayı amaçlayan veya itaati ve inancı ifade etmeye yönelik bir bağlılık eylemi olarak sunulmadığıdır.²⁷ Buradan hareketle, Eski Ahit'te orucun kişisel bir dindarlık eylemi olarak değil, toplumsal bazda bir üzüntü, tövbe, ahlaki aciliyet veya anma eylemi olarak resmedildiğini söylemek mümkündür.²⁸

Yeni Ahit'teki oruç referanslarına geri döndüğümüzde ise burada birkaç önemli hususun ortaya çıktığı söylenebilir. Bunlardan ilki, İsa'nın oruçla ilgili söylemlerinin gelenekten (Yahudi geleneği) radikal bir ayrılma olmadığı bilakis geleneğin devamı ve genişlemesi olduğudur. İkincisi, İsa'nın oruçla ilgili kaygılarıdır ki o, tamamen Tanrı'nın rızası için oruç tutmak gerektiği üzerine kuvvetli vurgu yapar ve bu ibadete riya karışması durumunda Tanrı nazarında hiçbir önemi olmayacağını telkin eder.²⁹ Bazı araştırmacılar da İsa'nın dindarlığa yönelik faaliyetleri kısıtlamadığı, yalnızca Tanrı'ya karşı dini ve ahlaki tutuma bağlı olmaya dikkat edilmesi gerektiği üzerinde hem fikirdir.³⁰ Üçüncü husus, İsa'nın orucu yalnızca manevi değil, ahlaki bir bağlama da yerleştirmesidir. Bir kişinin oruç tutması Tanrı'nın kesinlikle bundan hoşnut olacağı anlamına gelmemektedir çünkü ahlaki açıdan sorunlar barındırıyor olabilir. Son olarak İsa, takipçilerinin oruç tutacağını varsaymaktadır ancak oruç tutmaları konusunda kesin bir emri yoktur. Zira Yahudiler için zaten şeriatin gerekliliklerinden biridir. Ancak Pavlus'un şeriat üzerinde yaptığı müdahalelerle birlikte oruç, Hristiyanlık için dini bir zorunluluktan ziyade maneviyat odaklı bir eylem olarak kalmıştır. Oruca ilişkin söyledikleri bakımından Eski Ahit ile Yeni Ahit arasında bir mukayese yapıldığında ise eskatolojik çerçevelerin çok farklı olduğu ve fakat Eski Ahit'in bu konuda Yeni Ahit'teki oruç referanslarının temelini oluşturduğunu söylemek mümkündür.³¹ İki metin arasında konuya dair çerçeve farkının en önemli nedeni, İncil yazarlarının Pavlus tarzı bir inanç ve ritüeller bütünü oluşturmaya yönelik gayretleridir. Nitekim Pavlus'un düşüncesine göre gentileleri dine dahil etme sürecinde muhatapları zorlayacak her türlü hüküm ya yumuşatılmalı ya da ortadan kaldırılma yoluna gidilmelidir. Katolik ve Protestan kiliseleri arasındaki uygulama ve kabul farklılıklarının ise bu arka plan zihinlerde tutularak incelenmesi gerekir.

2. Katolik Kilisesi'nde Oruç

Katolik kilisesinde oruç uygulamalarının temelini erken dönem kilise babalarından miras kalan ve kilise bildirilerinde resmileştirilen oruca özgü gelenekler oluşturmaktadır. Katoliklik özelinde bakıldığında oruçla ilgili temel birkaç yaklaşım olduğu fark edilir. Bunlardan ilki ayinsel bağlamda bir gelişmedir ve orucu kefaret sakramentinin olası bir uygulaması olarak görmek ve böylece orucu günahların bağışlanmasıyla daha yakından ilişkilendirmektir. Bir diğeri ise manastır çileciliği ile bağlantılıdır ve kiliseye bağlılığın bir tezahürü olarak değerlendirilir.³²

²⁷ N. T. Wright, *Jesus and the Victory of God. Christian Origins and the Question of God* (Minneapolis: Fortress, 1996), 2/433-434.

²⁸ Bazı araştırmacılar, orucun gerek Eski gerekse Yeni Ahit'te manevi hayatın doğal bir parçası olan birkaç eylemden biri olarak tanımlandığı yorumunu yapmaktadır. Bk. Kathleen M. Dugan, "Fasting For Life: The Place of Fasting in the Christian Tradition", *Journal of the American Academy of Religion* LXIII/3 (1995), 543.

²⁹ İlbey Dölek, "Yeşeya: 58 Bağlamında Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'da Makbul Orucun Anlamı", *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/23 (2019), 621.

³⁰ R. Schakenburg, *The Moral Teaching of the New Testament* (New York: Herder and Herder, 1965), 72.

³¹ Dylan Landis, *Sacred and Secular Affliction: Fasting in the History of the West and Western Christianity* (Waco, Texas: Baylor University, 2020), 21.

³² Daniel Callam, "Fasting, Christian", *Dictionary of the Middle Ages*, ed. Joseph R. Strayer (New York: Charles Scribner's Sons, 1985), 5/18.

Manastır orucu, bir bütün olarak Hristiyanlık içinde orucun bir çeşidi ve gelişimi olarak görülür.³³ Orucun kutsal metinlerdeki örnekleri ve halihazırda incelenmiş olan en eski Hristiyan belgeleri, orucun hızlı bir şekilde Hristiyan manevi hayatının bir parçası haline geldiğini göstermektedir. Özellikle çileci idealleri örnek alan erken dönem Hristiyanlar bunda en etkili rolü oynamışlardır. Bazı münzeviler erken Hristiyanlıkta kahraman figürler haline gelmiş ve bunların oruç ritüelini çileci yaşamlarının bir unsuru olarak benimsemeleri diğer kimseler üzerinde de etkileyici birer örneğe dönüşmüştür.³⁴

Oruç ibadetinin Katolik Kilisesi bakımından önemini kavramak için Thomas Aquinas'ın (1225-1274) konuyla ilgili düşüncelerini ele almak faydalı olacaktır. Aquinas, *Summa Theologica* adlı eserinde oruçla ilgili bazı soruları yanıtlamakta ve orucun bedeni terbiye etmek, zihnin Tanrı'yı tefekkür etmesine yardımcı olmak ve günahların kefareti ödemesi gibi işlevlerinden bahsetmektedir.³⁵ Burada kişinin oruç tutması gerekip gerekmediği sorusunu ele almaz çünkü 13. yüzyılda oruç Kilise'de iyice yerleşmiş bir ritüeldir.³⁶

Bedeni terbiye etmek konusunda "orucun iffetin koruyucusu" olduğu yorumunu yapan Aquinas, şehvetin et ve içecekten uzak durmakla dizginlendiğini savunur. Oruç, diğer kusurlardan kaçınmaya yardımcı olduğu için onu bir erdem eylemi olarak tarif eder. Ayrıca, Aziz Augustinus'un "oruç tutmak suretiyle ruh tefekkür esnasında Tanrı'ya daha da yakınlaşır" öğretisini de takip eder. Daniel'in "üç hafta oruç tuttuktan sonra Tanrı'dan bir vahiy aldığı" kabulüne atıfta bulunarak, oruç tutmanın zihnin "göksel şeyleri düşünmede daha özgürce hareket etmesine" yardımcı olduğuna vurgu yapar.³⁷

Aquinas, orucun bir perhiz eylemi olup olmadığı sorusuna "Kesinlikle bir perhiz eylemidir." şeklinde cevap verir.³⁸ Verdiği cevaplardan en önemlisi orucun emredilen bir emir olup olmadığıyla ilgilidir. Öncelikle, ona göre oruç tutmak günaha kefaret olduğu, günahları önlemede ve zihni manevi şeylere yönlendirmede faydalı olduğu için mantıken bir gerekliliktir. Bu doğal gerekliliğin çerçevesini ise kilise çizer yani zamanını ve nasıllığını o belirler. Aquinas, dünyevi meselelerde kanuni emirler koymanın laik otoriteye, müminlerin müşterek menfaatini ilgilendiren şeyleri kanunla emretmenin de dini otoriteye ait olduğunu söyler. Dolayısıyla orucu zorunlu dini bir ritüel haline getirmek kilisenin yetkisi altındadır. Daha spesifik olarak, oruç hüküm gereği bağlayıcı değildir ancak böyle bir çözüme ihtiyacı olan her birey için emir uyarınca bir zorunluluk arz eder. Özetle, Aquinas'a göre oruç, kilisenin emrettiği ve sınırlarını çizdiği bir eylemdir fakat bu emre itaatsizlik ölümcül bir günahı beraberinde getirmez.³⁹ Ayrıca, kilise emretse dahi oruç ibadetinden muaf olacak bazı kesimlerin varlığını da ayrıca ele almaktadır.⁴⁰

Aquinas'ın oruç ile ilgili yazdıklarının önemi daha çok Hristiyanların ne zaman ve nasıl oruç tutacaklarına ilişkin verdiği cevaplardan ileri gelmektedir nitekim bu tarz teknik meselelerle ilgili bilgiler orucun mahiyetine ilişkin olanlara nazaran daha nadirdir. Kilise için orucun zamanı nedir ve uygun bir şekilde belirlenmiş midir sorusuna çeşitli oruçları sayarak cevap verir ancak en çok üzerinde durduğu Paskalya öncesi oruçtur. İfadelerinden çok net anlaşılmaktadır ki ona göre kilise Paskalya öncesi kırk gün oruç tutmayı emretmiştir ve bu karar çok isabetlidir. Burada iki hususa dikkat çeker; birincisi niçin Paskalya öncesi ve ikincisi ise neden kırk gün olduğudur. Oruç, Aquinas'a göre insanın günahattan arınmasının ve imanlıların zihinlerinin adanma yoluyla Tanrı'ya yükseltilmesinin uygun olduğu zamanlar için özel olarak tayin edilmelidir dolayısıyla buna en uygun zaman Paskalya öncesi dönemdir. Kırk gün meselesinde ise kendine özgü bazı matematiksel çıkarımlar yapar fakat bunlar zorlama yorumlar olmaktan öteye geçmez. Örneğin; "On Emir'in gücü Kutsal İncillerin dört kitabında kendini

³³ Thomas O'Loughlin, "Fasting: Western Christian", *Encyclopedia of Monasticism*, ed. William M. Johnston - Christopher Kleinhenz (London; New York: Routledge, 2015), 1/470-471.

³⁴ Robert C. Gregg, *Athanasius: The Life of Antony and the Letter to Marcellinus (Classics of Western Spirituality)* (New York: Paulist Press, 1980), 7.

³⁵ Thomas Aquinas, *Summa Theologica*, çev. Fathers of the English Dominican Province, 1947, II/14: 1.

³⁶ Dylan Landis, *Sacred and Secular Affliction: Fasting in the History of the West and Western Christianity*, 37.

³⁷ Aquinas, *Summa Theologica*, II/14: 1.

³⁸ Aquinas, *Summa Theologica*, II/14: 1.

³⁹ Aquinas, *Summa Theologica*, II/147: 3.

⁴⁰ Aquinas, *Summa Theologica*, II/147: 4.

bulmuştur, kırk ise on çarpı dört sonucu ortaya çıkan sayıdır" minvalinde bir açıklama yapar.⁴¹ "Bedenimizi kırk kez cezalandırmalıyız çünkü rabbin verdiği on emri bedenimizde yer alan dört unsur ile çiğnedik"⁴² şeklindeki açıklaması da buna benzer mistik bir açıklama olarak dikkatlerimizi çeker ve yine burada da "dört çarpı on" üzerinden yürüdüğü aşikardır.

Esasen Katolik kilisesinde iki tür orucun varlığından bahsetmek mümkündür. İlki daha önce de bahsedilen Paskalya öncesi büyük oruç ve buna benzer olarak belirli bayramlar öncesi tutulan oruçlardır. Bu oruçların tutulma tarzı kişinin yiyeceklerden uzak durması veyahut bazı yiyecekler için perhiz uygulaması şeklindedir. Temel olarak oruç, yirmi dört saat içinde sadece bir tam öğün yemekten ibarettir ve genellikle öğlenleri yenilir. Özel sebepler aksini göstermedikçe, bu yemeğin süresi aşırı uzatılamaz. Normal şartlarda bu konuda iki saatten fazla bir süre aşırı kabul edilir.⁴³ Ayrıca, meşru otorite et yemeye izin vermedikçe, aynı süre içinde et yemekten kaçınmak zorunludur. Diğer oruç ise Evharistiya ayini öncesi tutulan oruçtur ki burada herhangi bir içki veyahut su içilmesi halinde orucun bozulduğu kabul edilir.⁴⁴ Yani Evharistiya öncesi tutulan oruç bir nevi içki orucudur denilebilir. Aquinas'ın beyanları da bu yöndedir. O da iki tür orucun varlığından bahseder ve hemen hemen yukarıdakine benzer açıklamalar yapar.⁴⁵

Katolik kilisesinde oruç bir kilise emri olmasıyla beraber çeşitli coğrafya ve geleneklerde zamanı ve uygulaması hususunda farklılıklar söz konusudur ve aslında bu, kilisenin tanıdığı bir kolaylık olarak ifade edilir. Ayrıca, orucun süresi ve kapsamı bakımından her kişinin mizacına ve görevlerine dikkat edilmesi gerektiği de vurgulanır. Bu nedenle, soğuk bölgelerde, sıcak iklimlerde olduğundan çok daha fazla gıdaya izin verilir. Gündüzleri çalışanlara çalışmayanlara nazaran daha fazla, zayıf ve açlara ise iyi beslenmiş olanlardan daha çok yemek izni vardır. Genel bir kural olarak, kişilerin görevlerine gereken özeni gösterebilmeleri için gerekli görülen her şey atıştırma zamanlarında alınabilir. Ayrıca, örf ve adetler bakımından uygulamanın belirlenmesinde her ülkenin kendi şartları dikkate alınır. Bazı yerlerde yumurta, süt, tereyağı, peynir ve balık yasak iken bazı bölgelerde bunlara izin verilir. Yine bazı coğrafyalarda ekmek, kek, meyve ve çeşitli sebzelere izin verilirken bazılarında ise yasaktır.⁴⁶ Hayvansal gıdaların yasaklanmasıyla ilgili olarak Aquinas, "hem damağa en çok zevk veren hem de şehvet için çok büyük bir teşvik olduğundan" bu gıdaların yasaklandığını belirtmektedir çünkü amaç bedene eziyet etmek suretiyle belirli manevi kazanımlar elde etmektir. Özellikle şehvetin azaltılması temel amaçtır ve hayvansal gıdalar da şehveti tetikleyen önemli besinlerdir. Sıralama itibarıyla de etin yasaklanması öncedir. Ardından diğer hayvansal gıdalar gelmektedir.⁴⁷

Sıvılar başlığı altında sınıflandırılan her şey, oruç günlerinde gündüz veya gecenin herhangi bir saatinde içecek veya ilaç olarak alınabilir. Bu nedenle, su, limonata, soda, su, zencefilli gazoz, şarap, bira ve benzeri içecekler, bir dereceye kadar besleyici olsalar da oruç günlerinde yemek saatlerinin dışında alınabilir. Kahve, çay, sulandırılmış çikolata, şeker, ardıç meyvesi gibi içecekler sağlığa yararlı bulanlar tarafından oruç günlerinde, yemek saatleri dışında ilaç olarak alınabilir. Bal, süt, çorba, et suyu, yağ veya gıda niteliğindeki herhangi bir şeye, daha önce belirtilen iki kategoriden herhangi birinde izin verilmez. Oruç zamanlarında bunların tüketilmesi yasanın ciddi bir ihlali olarak görülür ve yasayı ihlal ettiğinden

⁴¹ Aquinas, *Summa Theologica*, II/147: 5.

⁴² Aquinas, *Summa Theologica*, II/147: 5.

⁴³ Günümüzdeki uygulama daha farklıdır. Öğlen yenilen tam bir öğünün yanı sıra, Kilise artık genellikle akşamları birtakım atıştırmalara da izin vermektedir. Yine sabahları da artık bir lokma ekmek veya krakerle birlikte biraz çay, kahve, çikolata veya benzeri içeceklere izin verilmektedir. Bu atıştırmalıkların hem miktarı hem de nitelikleriyle ilgili olarak her geleneğe uygun farklı muafiyetler söz konusudur. Bk. Musa Osman Karatosun, *Kilise Hukuku: Temel Kaynakları ve Ana Konuları* (Ankara: Eski Yeni Yayınları, 2023); J. D. O'Neill, "Fast", *Catholic Encyclopedia* (New York: The Encyclopedia Press, 1913), 5/790-791; *Katolik Kilisesi Din ve Ahlâk İlkeleri*, çev. Dominik Pamir (İstanbul, 2000), 339,348 (md. 138 ve 1430).

⁴⁴ *Katolik Kilisesi Din ve Ahlâk İlkeleri*, 473 (md. 2043); O'Neill, "Fast", 5/789-791.

⁴⁵ Aquinas, *Summa Theologica*, II/147: 8.

⁴⁶ O'Neill, "Fast", 5/790.

⁴⁷ Aquinas, *Summa Theologica*, II/147: 8.

dolayı bu gıdaların bir kerede veya gün içinde çeşitli aralıklarla tüketilmesine bakılmaksızın, oruç yükümlülüğüne ciddi şekilde aykırı olduğu konusunda Katolik ilahiyatçılar hemfikirdir.⁴⁸

Kilise'nin oruç ile ilgili bu hükümleri, herhangi bir mazereti olmayan yirmi bir yaşını doldurmuş tüm vaftiz edilmiş kişiler için ciddi bir yükümlülüktür. Bununla birlikte, hastalar, sakatlar, nekahet edenler, narin kadınlar, altmış yaş ve üzerindeki, aile üyeleri adına aynı anda tam bir yemek için gerekli olan şeyleri bulamayanlar veya ekmek, sebze ve benzeri yiyeceklerden başka bir şeyi olmayanlar, yine oruç tutmanın uykusuzluk veya şiddetli baş ağrısı getirdiği, oruç tuttuğunda kocalarının gazabına uğrayan kadınların tümü yükümlülüğü yerine getirememeleri nedeniyle mazur görülür. Aynı şekilde, oruç tutmanın getirdiği aşırı yorgunluktan dolayı bir vazifeyi yerine getirirken hissedilen bedensel zayıflık da orucun farzıyetini ortadan kaldırır.⁴⁹ Bu son koşul yalnızca el emeğiyle çalışanlarla sınırlı değildir; beyin eforuyla hayatını kazananlar için de eşit derecede muafiyetler ortaya çıkabilir. Dolayısıyla, muhasebeciler, telgraf operatörleri, hukuk müşavirleri gibi mesleklerini büyük ölçüde zihin gücüyle yerine getiren kişiler için de benzer kolaylıklar sağlanabilmektedir. Tüm bunlarla birlikte genel bir değerlendirme yapılacak olursa, Katolik kilisesinde orucun sınırları tamamen kilise tarafından belirlenir. Papa veyahut onun yetki verdiği din adamlarının hem farklı coğrafyalara hem de farklı bireylere özgü oruç reçeteleri yazma yetkisi bulunmaktadır.⁵⁰ Bu bakımdan Katolik kilisesinde tek tip bir oruç ve bunun tek tip bir uygulamasının varlığından bahsetmek mümkün değildir.

3. Protestan Kilisesi'nde Oruç

Protestanlık, Hristiyanlık tarihinin en önemli olaylarından biri olan Reform sürecinin sonunda ortaya çıkmış bir mezheptir ve en önemli savunusu Sola Fide yani 'yalnızca iman' anlayışıdır. Bu anlayış, insanın Tanrı karşısındaki pozisyonunu amellerden ziyade imanun belirlediğini temsil eder.⁵¹ Bu açıdan bakıldığında Protestan anlayışın ve özellikle de Protestanlığın kurucularının oruç ibadetine karşı biraz uzak durma ihtimallerinin olduğu düşünülebilir. Bu başlıkta durumun böyle olup olmadığı tartışılacak ve Protestan kiliselerinde oruca ilişkin bakış açısı resmedilmeye çalışılacaktır.

Protestan Reformu, zamanın Katolikliğine, özellikle kurtuluşla ilgili olarak amelleri vurgulayan doktrinlere ve uygulamalara karşı olumsuz bir tavır sergilemişti. Böyle bir bağlamda, reformcuların oruç ritüeline olumsuz bakmaları beklenebilir çünkü oruç da toptan reddetmeye başladıkları diğer kilise ayinleriyle ilişkilendirilmiştir. Bu olumsuz tema, oruçla ilgili Protestanların özel tartışmalarında kesinlikle ortaya çıkmıştır fakat şaşırtıcı bir şekilde orucun Hristiyanların ve kilisenin hayatında oynayabileceği ve oynaması gereken "olumlu rolü" de kabul etikleri bir vakıadır. Onlar hem orucun olumsuz kullanımına karşı güçlü uyarılarda bulunmuş hem de onu faydalı bir Hristiyan davranışı olarak savunmuştur.

Protestanlığın kurucusu kabul edilen Martin Luther (1483-1546), Tanrı'nın önünde iyi bir yer elde etme gündemiyle yapılan herhangi bir beşeri amel ya da tutuma karşı oldukça uzaktı. Esasen oruç tutmaya da şüpheyle bakıyordu ve Katoliklikteki uygulamalar hakkında gördüğü suistimallere karşı sık sık olumsuz kanaatler belirtiyordu. Luther'in oruçla ilgili en önemli endişesi, orucun Mesih'e imanla kazanılacak aklanmayı baltalayabilecek bir potansiyele sahip olmasıydı.⁵² Bu bakımdan onu hiçbir zaman dini bir zorunluluk veyahut kati bir gereklilik olarak düşünmedi. Yalnızca bedeni eğitime ve toplumu düzenleme konusunda değeri olan bir faaliyet olarak görmekle yetindi. Bununla birlikte, insanın bedeni terbiye etme ihtiyacı hakkında da olumlu yorumları vardı ve oruç tutmanın gerçek inananların hayatında bir rol oynayabileceğine açıkça inandığını belirtmekteydi. Hatta, oruç tutmanın temellerinin ne olacağı açık olduğu sürece, kilisenin ve devletin oruç tutmayı teşvik etmesinin bazı yollarını bile önermekteydi. Ona göre Hristiyan, pasif bir aklanmanın faydalarından yararlanmak için Mesih'e iman etmeliydi ancak bu,

⁴⁸ O'Neill, "Fast", 5/790.

⁴⁹ O'Neill, "Fast", 5/790-791.

⁵⁰ O'Neill, "Fast", 5/790-791.

⁵¹ Hans J. Hillerbrand (ed.), *The Protestant Reformation* (U.S.A.: Happer Perennial, 1968), xxii-xxiii.

⁵² Martin Luther, "Sermons on the Gospel of St. John", *Luther's Works*, ed. Jaroslav Pelikan - Lehmann (Philadelphia: Fortress, 1958), 23/23; Martin Luther, "The Sermon on the Mount", *Luther's Works*, ed. Jaroslav Pelikan - T. Lehmann (Philadelphia: Fortress, 1958), 21/25,158.

bedeni amellere ve disipline olan ihtiyacı ortadan kaldırmıyordu. Şehvetin öldürülmesi gerekiyordu ve bunun en güzel yollarından biri oruç tutmaktı.⁵³

Örneğin Afrika'daki lutheryan kiliselerine bakıldığında da oruç hakkında olumlu bir bakış açısının varlığını görülmektedir. Özellikle Lent'i birçok Hristiyan'ın kendilerini bilinçli bir şekilde yaşam tarzlarını basitleştirmeye adanmış bir zaman dilimi olarak anladıklarını söylemek mümkündür. Bu bakımdan oruç, onlar açısından yoksullarla dayanışma adına yeme alışkanlıklarını değiştirmenin ve bazen de sağlıklarını iyileştirmenin sembolüdür. Bununla birlikte, bazı Hristiyan araştırmacılar yine de Luteryan kiliselerinde oruç ibadetinin bireysel veya kurumsal bazda, bir bütün olarak kilise için potansiyel manevi, sosyal ve fiziksel faydaları üzerinde çok durulmadığı kanaatinde-dir.⁵⁴ Örneğin, orucun teşvik edilmesi suretiyle kilise cemaatine mensup gençlerin cinsel dürtülerinin dizginlenebileceğine yönelik öneriler bu bakış açısı çerçevesinde şekillenmiş tavsiyeler olarak karşımıza çıkar. Bu yaklaşım dikkatle incelendiğinde, oruç ve ahlak arasında doğrusal bir bağlantı kurulduğu ve bireyleri oruca alıştıranın cemaatin ahlaki karakterini daha güçlü kılacağı inancına sahip olunduğu çıkarımını yapmaya imkân verir.

Bir diğer önemli Protestan lideri John Calvin de (1509-1564) tıpkı Luther gibi oruç ile ilgili bir orta yol bulma niyetindedir ve doğru saiklerle yapılırsa bu eylemi onaylamayı arzuladığı anlaşılır. Bir bütün olarak ele alındığında, onun oruçla ilgili görüşü aslında Luther'inkinden gerçekten daha olumlu ve biraz daha az tartışmalı görünmektedir. Daha açık ifadeyle, Calvin oruç hakkında oluşabilecek suistimalleri reddetmekte ve gerçek bir alçakgönüllülikle ve doğru amaçlar için yapılmak şartıyla bu eylemi desteklemektedir. O, orucun Tanrı tarafından ne arzu edilen ne de onaylanan bir ritüel olmadığını ancak gerçek amacına yönelik olduğu sürece tamamen de ortadan kaldırılmasını istemediği kanaatinde-dir. Tanrı yalnızca oruç vesilesiyle kullarının yanlış sapmalarını istememektedir aksi takdirde oruç ile ilgili ontolojik bir karşı çıkış söz konusu değildir.⁵⁵

Calvin, orucun bedeni zayıflatmak ve boyun eğdirmek, yapılan duaları desteklemek ve Tanrı'nın önünde ne kadar zayıf olduğumuzu ortaya koymak gibi üç temel niyetle tutulabileceği kanaatinde-dir ve onu felaket karşısında gerçek tövbeye davet için makul bir paradigma olarak görür. Ayrıca, dindar bir kişinin yaşamı daima oruç halindeymiş gibi tutumluluk ve itidal ile yumuşatılmalıdır.⁵⁶ Ona göre oruç, zararlı fikirlerle yozlaştırılmaktansa hiç tutulmaması çok daha tatmin edici bir davranıştır.⁵⁷ Mesih'in kırk günlük orucu onun başkalarına da örnek olması anlamı taşımamaktadır ve bu tamamen göksel bir faaliyettir. Hatta Mesih'in kendisi de bunu beşerî bir faaliyet olmaktan ayırmış, kendisinden önceki Musa ve İlyas gibi semavi mesajına odaklanmıştı.⁵⁸ Bu bakımdan Calvin, Katolik kilisesinin Lent'i vazgeçilmez bir gelenek olarak dayatmasını oruç ile ilgili yozlaşmanın bir örneği olarak değerlendirir. Dahası, görkemli ve tamamen gösterişe dayalı uygulamalara dönüşen Katolik oruçlarını da sert şekilde eleştirir: "Yalnızca şunu söylüyorum; hem oruçlarda hem de disiplinin diğer tüm bölümlerinde papa taraftarlarının hiçbir doğru, samimi, iyi düzenlenmiş bir şeyi yoktur. Aralarında övülmeyi hak eden ve onlara övünme fırsatı verecek herhangi bir iyi işleri bulunmamaktadır."⁵⁹

İbadetlerle ilgili düşünceleri incelendiğinde Calvin'in asıl vurguyu duaya yaptığı görülür. Yani dua onun için gerçek bir ibadet iken oruç yalnızca yardımcı veyahut tamamlayıcı bir eylemdir.⁶⁰ Calvin orucun Tanrı'yı bir noktaya kadar memnun edebildiğini düşünür. Ancak kendisinin ötesinde bir amaca hizmet ettiği sürece kıymetlenir. Yani perhiz yapmaya teşvik etmek, etin şehvete götüren gücüne boyun

⁵³ Martin Luther, "Treatise on Good Works", *Luther's Works*, ed. Jaroslav Pelikan - T. Lehmann (Philadelphia: Fortress, 1958), 44/74.

⁵⁴ Ratshilunela Samuel Mudau, *An Analysis of Lenten Fasting Practices in Two Congregations of the Evangelical Lutheran Church in Southern Africa, South Eastern Diocese, Umngeni Circuit* (KwaZulu-Natal, 2016), 68-69.

⁵⁵ John Calvin, *Isaiah*, ed. Alister McGrath - J. I. Packer (Wheaton: Crossway, 2000), 348.

⁵⁶ John Calvin, *Calvin: Institutes of the Christian Religion*, ed. John T. McNeill, çev. Ford Lewis Battle (Philadelphia: Westminster, 1960), 1/611.

⁵⁷ John Calvin, *Calvin: Institutes of the Christian Religion*, ed. John T. McNeill, çev. Ford Lewis Battles (Philadelphia: Westminster, 1960), 2/1245.

⁵⁸ Calvin, *A Harmony of the Gospels Matthew, Mark and Luke*, 1/134.

⁵⁹ Calvin, *Calvin: Institutes of the Christian Religion*, 1960, 2/1248.

⁶⁰ Calvin, *A Harmony of the Gospels Matthew, Mark and Luke*, 1/98.

eğdirmek, bizi dua etme arzusuna bulandırmak ve bizim inancımıza tanıklık etmek için yönlendirildiği sürece faydalı olabilir. Başlı başına bir ibadet olarak görülmesi ve yalnızca "oruç tutmak için oruç tutmak" kabul edilebilir değildir.⁶¹ Hem Luther hem de Calvin'in oruç hakkında söylediklerine bakıldığında bazı olumlu ifadeler kullansalar da takipçilerinin dengeyi gözetebilmeleri hususunda endişeleri olduğu açıktır ve bunu kendi açıklamalarıyla teşvik etmekten de imtina ettikleri anlaşılmaktadır.

Oruç hakkında bir nevi orta yol arayan Luther ve Calvin'e nazaran İsviçre Protestan reformu lideri Ulrich Zwingli'nin (1484-1531) teorik bir temele izin verdiği fakat daha çok polemiklere odaklandığı dikkatleri çeker. Zwingli'de yer yer orucun olumlu bir amacı olabileceğine değinmesine rağmen genellikle bu konuda eleştirel olmayı tercih eder.⁶² Örneğin bir yerde, özellikle yanlış saiklerle yapılan işlere örnek olarak oruç tutmayı birkaç vesileyle ele alır. Burada dikkat çektiği husus orucun diğer önemli ibadetlerin yerini alabileceği tehlikesidir. Gösteriş yapmak, kilo vermek veyahut da para biriktirmek için tutulan oruçlara işaret eder ve bunları ciddi şekilde eleştirir. Bunların aksine, oruç tutmanın "sadece Ruh'un sesini ve emrini duymak amacıyla yapılması gerektiği" yorumunu yapar.⁶³

Zwingli, Katolik kilisesinde üzerinde çok durulan ve en değerli oruç olarak kabul edilen Lent ile ilgili olarak bunun Kutsal Yazılar tarafından zorunlu kılınmayan bir uygulama olduğu düşüncesindedir ve bu nedenle kendi cemaatine bunu vazetmemiştir. Hatta, Lent'e uyulmasının Hristiyan müjdesinin genel uygulamasıyla uyumsuz olduğu ve ardından gelen tartışmaların sokak kavgalarına neden olduğu kanaatindeydi.⁶⁴ Ona göre, yiyecekler bir kişiyi kirletmez ve Yeni Ahit'te her türlü yiyeceğin yenmesini onaylamaktadır. Bu sebeple, muayyen bir vakitte Hristiyan bireylere yiyeceklerin yasaklanması yanlış öğretinin bir işaretidir.⁶⁵ Belirli zamanlarda belirli yiyecekleri yasaklamak, tanrısal değil beşerî bir fermanıdır ve dolayısıyla vicdanları bağlamaz. Bununla birlikte Zwingli, orucu kati surette yasaklamaz ve temel koşulları sağlayanların istedikleri zaman bu ritüeli gerçekleştirebilme özgürlüğünün olduğuna değinir.⁶⁶ Oruç aslında çok önemli bir konu değildir ve zaten Pavlus'ta önemsiz konularda vicdan özgürlüğünü vaaz etmiştir.⁶⁷

Anabaptist ve Mennonitler gibi Radikal Reform'un temsilcilerinde ise oruç ile ilgili yaklaşımlar çok daha farklıdır. Normal şartlarda bireysel dindarlığa, geleneklere ve dünyevilikten vazgeçmeye verdikleri önem göz önünde bulundurulduğunda bu grupların oruca büyük önem verecekleri beklenebilir ancak vakia böyle değildir. Önemli lider Menno Simons (1496-1561)'un veya diğer büyük önderlerin yazılarında oruca atıfta bulunulmadığı aktarılmaktadır.⁶⁸ Bu grupların 1787 tarihli ortak inanç itirafında, "Kutsal Yazıların öğretisine göre gerçek oruç" şeklinde bir ifade geçtiğinden bahsedilir ancak bunun haricinde bir bilgiye rastlanmamıştır.⁶⁹ Onların oruca hiç ilgi duymamış olmaları araştırmacıları da şaşkırtan bir durumdur.⁷⁰ Teolojileri temelde çileci bir yapıya sahip olmasıyla tanınan Anabaptist ve Mennonitlerin oruç ile ilgili bu tutumu gerçekten dikkat çekicidir. Bunun yanı sıra, bazı kayıtlarda bu cemaatlerde de özel oruç ve dua günlerinin varlığına ilişkin referanslar vardır. Mevsimsel cemaat faaliyetleri kapsamında özellikle "İyi Cuma" ile bağlantılı olarak ara sıra oruç tutan Mennonit ve Amiş topluluklarından bahsedilir. Buradan, hepsi olmasa da cemaat içinde bazı kesimlerin oruç geleneğini devam ettirdikleri anlaşılmaktadır.⁷¹

⁶¹ Calvin, *A Harmony of the Gospels Matthew, Mark and Luke*, 1/214-215.

⁶² Kent D. Berghuis, *Christian Fasting: A Theological Approach* (Deerfield: Biblical Studies Press, 2002), 139.

⁶³ Ulrich Zwingli, *Commentary on True and False Religion*, ed. Samuel Macauley Jackson - Clarence Nevin Heller (Durham: Labyrinth, 1981), 104.

⁶⁴ Ulrich Zwingli, *The Latin Works and the Correspondence of Huldreich Zwingli, Together with Selections from His German Works*, ed. Samuel Macauley Jackson, çev. Walter Lichtenstein vd. (New York: G. P. Putnam's Sons/Knickerbocker, 1912), 1/70-71.

⁶⁵ Zwingli, *The Latin Works and the Correspondence of Huldreich Zwingli, Together with Selections from His German Works*, 1/73-79.

⁶⁶ Zwingli, *The Latin Works and the Correspondence of Huldreich Zwingli, Together with Selections from His German Works*, 1/80.

⁶⁷ Berghuis, *Christian Fasting: A Theological Approach*, 140.

⁶⁸ N. van der Zijpp, "Fasting", *The Mennonite Encyclopedia* (Scottsdale: Penn.: Mennonite, 1956), 317.

⁶⁹ Zijpp, "Fasting", 317.

⁷⁰ Berghuis, *Christian Fasting: A Theological Approach*, 142.

⁷¹ Berghuis, *Christian Fasting: A Theological Approach*, 142.

Anglikan Kilisesi'nde ise oruç tutmak manevi bir disiplin olarak teşvik edilir ve bu, Protestanlıktaki özgür vicdan ideali bağlamında yorumlanır. Bu yaklaşımda kilisenin Katoliklikten miras kalan oruç geleneklerini sürdürdüğü çıkarımını yapmak mümkündür.⁷² İngiltere'deki reformun doğasında genel itibariyle düşünce akımlarının yöneldiği yol Protestan anlayışa daha yakın olsa da geleneksel olarak Katoliklikte uygulanan oruç için benzer biçimleri koruma eğilimi olduğu görülür. Kilisede, bireysel manada Hristiyanların manevi özgürlüğüne çok değer verilir ve oruç da kişilerin özgür olduğu manevi eylemlerden biridir.⁷³ Kilisenin önemli isimlerinden Thomas Becon, gerçek Hristiyan orucunu özgürce ve isteyerek yapılan bir eylem olarak tanımlar. Ona göre oruç, tamamen Tanrı'ya yönelmiş bir zihin ve kalp ile sadece yiyecek ve içeceklerden değil, aynı zamanda diğer zevklerden de kaçınmak suretiyle yapılan bir ibadettir.⁷⁴

Becon, az miktarda et yerine daha lezzetli balıkları tercih ettikleri veya geceleri çok miktarda yedikleri için Katolikleri eleştirir ve onları İsa'nın da tepkisini çeken ikiyüzlülere benzetir. Oruç tutmanın Hristiyanlara malın paylaşılması gerektiğini hatırlattığını savunur çünkü yemek yememek aç kalanların halini anlamamızı sağlar. Becon, orucun kalbin saflığı ve ikiyüzlülükten uzak olma ile uyumlu bir davranış olduğu kanaatinde. Oruç tutmanın en önemli amacının bedeninin bütünüyle Tanrı'ya teslim olacak hale gelene kadar zayıf düşürülmesi olduğu hususunda görüş bildirir.⁷⁵ Onun açısından bir diğer amaç, fakirlere cömertçe vermeyi öğrenmektir çünkü kişi aç kalmak suretiyle yoksulların durumunu daha iyi anlar ver onlara karşı daha cömert olur. Ayrıca, oruç tutmanın kişiyi dua etmeye daha yakın kıldığı ve Tanrı'nın sözünü alçakgönüllülükle duymaya daha açık hale getirdiği düşüncesindedir.⁷⁶ Becon'un görüşlerinden de anlaşılacağı üzere oruç konusunda Anglikan geleneğinin diğer Protestan kiliselerden ayrıldığı çok rahatlıkla söylenebilir.

4. Sonuç

Oruç ile ilgili açıklamalarına bakıldığında ne Eski ne de Yeni Ahit'in bu konuda parametreler belirlemeye çalışmadığı anlaşılmaktadır. Daha ziyade, oruç (çoğunlukla) bir bireyin veya topluluğun hissedilen bir ihtiyaca göre meşgul olabileceği bir uygulama olarak sunulur; yani, insanlar, tekil olarak ve topluluk içinde, gönüllü olarak ve genellikle belirli bir amaç için oruç tutarken tasvir edilir. Eski Ahit'e nazaran Yeni Ahit'te oruç, Hristiyan bireyselliği ve özgürlüğü başlığı altında önümüze serilir. Hristiyanlar oruç tutmakta özgürdür ve bu alanda herhangi bir zorunlulukları yoktur. Oruç, çeşitli nedenlerle yapılabilir ve kurumsal yahut özel olabilir. Ayrıca, ayinsel bir uygulama olarak İsa veya öğrencileri tarafından tatbik edilmemiştir fakat herhangi bir yasak da getirilmemiştir. Buradan, Hristiyanlıkta kişilerin bireysel dindarlık ve ibadetlerinin bir parçası olarak oruç tutma konusunda serbest oldukları çıkarımını yapmak gayet tabidir.

Kutsal Kitap'ta oruca ilişkin bağlayıcı bir emir olmayışı kiliseler arasında farklı yaklaşımların ortaya çıkmasındaki en önemli etken olarak değerlendirilebilir. Katolik kilisesi, Kutsal Kitap'taki oruç referanslarını daha bağlayıcı şekilde yorumlamış ve neredeyse onu bir emir olarak algılama yoluna gitmiştir. Bunda, Kilise'nin genel anlamda ritüellere yüklediği geniş anlamın da etkisi vardır nitekim Katolik Kilisesi diğer kiliselerle kıyaslandığında geleneklere ve ritüellere daha çok önem veren bir yapı olarak karşımıza çıkar. Protestan anlayışta ise oruç, izin verilen fakat çok da üzerinde durulmayan bir eylem olarak kendini gösterir. Bununla birlikte, Protestan kiliseleri arasında da bu konuda bir fikir birliğinden bahsetmek pek mümkün görünmemektedir. Önde gelen Protestan doktrin belirleyicilerin iyi amellerden ziyade yalnızca lütufla yani inanç yoluyla kurtuluşa yaptığı vurgu, pek çok Protestan mezhebinde bugün oruç ritüelinin kademeli olarak ortadan kalkmasına katkıda bulunmuştur. Bu doğrultuda iki kilise arasındaki farkları maddeler ahlinde şu şekilde sıralamak mümkündür:

⁷² *The Book of Common Prayer* (Huntington: Anglican Liturgy Press, 2019), 543.

⁷³ Berghuis, *Christian Fasting: A Theological Approach*, 143.

⁷⁴ Thomas Becon, *The Catechism of Thomas Becon, with Other Pieces*, ed. John Ayre (Cambridge: Cambridge University Press, 1968), 527-528.

⁷⁵ Becon, *The Catechism of Thomas Becon, with Other Pieces*, 537-545.

⁷⁶ Becon, *The Catechism of Thomas Becon, with Other Pieces*, 547.

- Katolik Kilisesi'nde oruç, belirli günlerde ve dönemlerde uygulanır. Bunlardan en bilineni İsa'nın çöldeki 40 günlük orucunu anmak için uygulanan Büyük Oruç yani Lent'tir ve 40 gün sürer.
- Katolikler, Lent döneminde et ve et ürünleri tüketmekten kaçınırlar.
- Diğer önemli oruç dönemleri Advent (Hristiyanlık'ta Noel'e hazırlık dönemi) ve Cuma günleridir. Bu günlerde de et tüketilmez (Abstinans) ve bunun yerine balık veya sebze yemekleri tercih edilir.
- Katolik Kilisesi, bazı sağlık koşulları veya yaşlılık gibi özel durumları özür olarak kabul eder. Hamilelik veya emzirme gibi durumlarda bunlara dahildir.
- Katolik Kilisesi'nde oruç, İsa'nın yaşamına ve öğretilerine vurgu yapan manevi bir deneyim olarak görülür.
- Protestan kiliselerinde ise oruç ibadeti Katolik Kilisesi'ne nazaran katı kurallara sahip değildir.
- Protestanlar, oruç hususunda daha bireysel bir yaklaşım benimsemeyi tercih etmektedirler. Oruç, bireyin kişisel ibadet ve manevi gelişim sürecinin bir parçası olarak kabul edilir.
- Anglikan ve Lutheran kiliseleri gibi bazı Protestan mezhepleri Lent konusunda daha hassastırlar ancak kurallar ve uygulamalar mezheplere göre değişiklik göstermektedir.
- Protestan kiliselerinde oruç ibadetinin Katolik Kilisesi kadar belirli ve katı kurallara dayandırılmaması uygulama konusunda çeşitlilik ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Finansman/ Grant Support

Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

The author(s) declared that this study has received no financial support.

Çıkar Çatışması/ Conflict of Interest

Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.

The authors have no conflict of interest to declare.

Kaynaklar

- Aquinas, Thomas. *Summa Theologica*. çev. Fathers of the English Dominican Province, 1947.
- Ay, Rahim. "İlahi Dinlerde Oruç: Kaynağı, Amacı ve Uygulanışı Bakımından Karşılaştırmalı Bir İnceleme". *Journal of Analytic Divinity International Refereed Journal* 5/2 (2015), 212-235.
- Aydın, Fuat. *Pavlus Hristiyanlığına Giriş*. Ankara: EskiYeni Yayınları, 2011.
- Becon, Thomas. *The Catechism of Thomas Becon, with Other Pieces*. ed. John Ayre. Cambridge: Cambridge University Press, 1968.
- Berghuis, Kent D. *Christian Fasting: A Theological Approach*. Deerfield: Biblical Studies Press, 2002.
- Büyükkaya, Hasan. *İlahi Dinlerde Oruç*. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Callam, Daniel. "Fasting, Christian". *Dictionary of the Middle Ages*. ed. Joseph R. Strayer. C. 5. New York: Charles Scribner's Sons, 1985.
- Calvin, John. *A Harmony of the Gospels Matthew, Mark and Luke*. ed. David W. Torrance - Thomas F. Torrance. çev. A. W. Morrison. 3 Cilt. Grand Rapids: Eerdmans, 1972.
- Calvin, John. *Calvin: Institutes of the Christian Religion*. ed. John T. McNeill. çev. Ford Lewis Battle. 2 Cilt. Philadelphia: Westminster, 1960.
- Calvin, John. *Calvin: Institutes of the Christian Religion*. ed. John T. McNeill. çev. Ford Lewis Battles. 2 Cilt. Philadelphia: Westminster, 1960.
- Calvin, John. *Isaiah*. ed. Alister McGrath - J. I. Packer. Wheaton: Crossway, 2000.
- Demir, Recep. "Diğer İnanç Sistemlerinde ve İslam'da Oruç (Karşılaştırmalı Bir Analiz)". *Ramazan ve Oruç*. 79-103. İstanbul: Ümraniye Belediyesi, 2015.

- Dölek, İlbey. "Yeşeya: 58 Bağlamında Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'da Makbul Orucun Anlamı". *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/23 (2019), 607-629.
- Dugan, Kathleen M. "Fasting For Life: The Place of Fasting in the Christian Tradition". *Journal of the American Academy of Religion* LXIII/3 (1995), 539-548.
- Duygu, Zafer. *Hristiyanlık ve İmparatorluk*. İstanbul: Divan Yayınları, 2017.
- Dünzl, Franz. *A Brief History of the Doctrine of the Trinity in The Early Church*. çev. John Bowden. New York: T&T Clark, 2007.
- Dylan Landis. *Sacred and Secular Affliction: Fasting in the History of the West and Western Christianity*. Waco, Texas: Baylor University, 2020.
- Gregg, Robert C. *Athanasius: The Life of Antony and the Letter to Marcellinus (Classics of Western Spirituality)*. New York: Paulist Press, 1980.
- Gündüz, Şinasi. *Pavlus Hristiyanlığın Mimarı*. İstanbul: Ankara Okulu Yayınları, 2004.
- Hillerbrand, Hans J. (ed.). *The Protestant Reformation*. U.S.A.: Happer Perennial, 1968.
- Johnson, Maxwell E. "From Three Weeks to Forty Days: Baptismal Preperation and the Origins of Lent". *Living Water, Sealing Spirit: Readings on Christian Initiation*. ed. Maxwell E. Johnson. 118-136. Collegeville: MN: Liturgical Press, 1995.
- Josephus, Flavius. *The Works of Flavius Josephus*. 2 Cilt. Londra: William Baynes and Son, 1825.
- Katolik Kilisesi Din ve Ahlâk İlkeleri*. çev. Dominik Pamir. İstanbul, 2000.
- Leon-Dufour, L. *Dictionary of Biblical Theology*. New York: Seabury, 1973.
- Luther, Martin. "Sermons on the Gospel of St. John". *Luther's Works*. ed. Jaroslav Pelikan - Lehmann. Philadelphia: Fortress, 1958.
- Luther, Martin. "The Sermon on the Mount". *Luther's Works*. ed. Jaroslav Pelikan - T. Lehmann. Philadelphia: Fortress, 1958.
- Luther, Martin. "Treatise on Good Works". *Luther's Works*. ed. Jaroslav Pelikan - T. Lehmann. Philadelphia: Fortress, 1958.
- Mathews, S. H. *Christian Fasting: Biblical and Evangelical Perspectives*. U.S.A.: Lexington Books, 2015.
- Mudau, Ratshilunela Samuel. *An Analysis of Lenten Fasting Practices in Two Congregations of the Evangelical Lutheran Church in Southern Africa, South Eastern Diocese, Umngeni Circuit*. KwaZulu-Natal, 2016.
- Musa Osman Karatosun. *Kilise Hukuku: Temel Kaynakları ve Ana Konuları*. Ankara: Eski Yeni Yayınları, 2023.
- O'Loughlin, Thomas. "Fasting: Western Christian". *Encyclopedia of Monasticism*. ed. William M. Johnston - Christopher Kleinhenz. C. 1. London ; New York: Routledge, 2015.
- O'Neill, J. D. "Fast". *Catholic Encyclopedia*. 5/789-791. New York: The Encyclopedia Press, 1913.
- Oxtoby, Willard G. vd. (ed.). *A Concise Introduction to World Religions*. Canada: Oxford University Press, 2015.
- Russo, Nicholas V. "A Note on the Role of Secret Mark in the Search for the Origins of Lent". *Studia Liturgica* 37/2 (2007), 181-197.
- Russo, Nicholas V. "The Early History of Lent". *Christian Reflection*, 18-27.
- Sarna, N. M. *The JPS Torah Commentary: Genesis*. Philadelphia: Jewish Publication Society, 1989.
- Schakenburg, R. *The Moral Teaching of the New Testament*. New York: Herder and Herder, 1965.

-
- Scholasticus, Sokrates. *History of The Church in Seven Books*. London: S. Bagster, 1844.
- Wimmer, J. F. *Fasting in the New Testament: A Study in Biblical Theology*. New York: Pauli St., 1982.
- Wright, N. T. *Jesus and the Victory of God. Christian Origins and the Question of God*. Minneapolis: Fortress, 1996.
- Yitik, Ali İhsan. "Oruç". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 33/414-416. İstanbul: DİA, 2007.
- Zijpp, N. van der. "Fasting". *The Mennonite Encyclopedia*. Scottdale: Penn.: Mennonite, 1956.
- Zwingli, Ulrich. *Commentary on True and False Religion*. ed. Samuel Macauley Jackson - Clarence Nevin Heller. Durham: Labyrinth, 1981.
- Zwingli, Ulrich. *The Latin Works and the Correspondence of Huldreich Zwingli, Together with Selections from His German Works*. ed. Samuel Macauley Jackson. çev. Walter Lichtenstein vd. New York: G. P. Putnam's Sons/Knickerbocker, 1912.
- The Book of Common Prayer*. Huntington: Anglican Liturgy Press, 2019.